

Sygn. akt I ACa 54/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Krzysztof Józefowicz
Sędziowie:	SSA Mariola Głowacka SSA Bogdan Wysocki (spr.)
Protokolant:	st. sekr. sądowy Monika Ćwirko

po rozpoznaniu w dniu 26 lutego 2013 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **A. B.**

przeciwko **Skarbowi Państwa- Dyrektorowi (...)** w **O. W.**, **Dyrektorowi (...)** w **W.**, **Dyrektorowi (...)** **we W.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 31 października 2012 r., sygn. akt I C 356/11

I. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 1 w części zasądzającej od pozwanego na rzecz powoda odsetki ustawowe od kwoty 2.300 zł za okres od dnia 31 października 2011r do dnia zapłaty i w tym zakresie postępowanie umarza;

II. w pozostałej części apelację oddala;

III. koszty postępowania apelacyjnego między stronami wzajemnie znosi;

IV. przyznaje od Skarbu Państwa (Sąd Okręgowy w Poznaniu) adwokatowi J. L. kwotę 147,60 zł (w tym 27,60 zł VAT) tytułem wynagrodzenia za reprezentowanie powoda z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

M. Głowacka K. Józefowicz B. Wysocki

UZASADNIENIE

Pozwem wniesionym w dniu 7 lutego 2011 r. (sprecyzowanym w kolejnych pismach procesowych przez pełnomocnika powoda ustanowionego z urzędu) **powód A. B.** wniósł o zasądzenie od **p ozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez: Dyrektora (...) w O.** kwoty 150.000 zł, **Dyrektora (...) w S.** kwoty 50.000 zł, **Dyrektora (...) w W.** kwoty 100.000 zł oraz **Dyrektora (...) we W.** kwoty 250.000 zł tj. łącznie kwoty 500.000 zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych w postaci godności, prawa do prywatności i ochrony zdrowia oraz wniósł o zasądzenie od pozwanego na rzecz (...) w O. kwoty 10.000 zł, a także o zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu według norm przepisanych oraz o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Dyrektora (...) w O., Dyrektora (...) w S., Dyrektora (...) w W. oraz Dyrektora (...) we W. zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu według norm przepisanych w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa. W uzasadnieniu swojego stanowiska strona pozwana podniosła zarzut przedawnienia w przeważającej części roszczeń powoda za okres przypadający 3 lata przed dniem wniesienia pozwu.

Wyrokiem z dnia 31 października 2012 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu zasądził od pozwanego Skarbu Państwa - Dyrektora (...) w O., Dyrektora (...) w W. oraz Dyrektora (...) we W. na rzecz powoda kwotę 2.300 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 31 października 2011 r. do dnia zapłaty, w pozostałym zakresie powództwo oddalił, oddalił wnioski o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności, nie obciążył powoda kosztami procesu, zasądził od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Poznaniu na rzecz adw. J. L. prowadzącego Kancelarię Adwokacką w Poznaniu przy ul. (...) kwotę 8.856 zł brutto tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu.

Podstawą rozstrzygnięcia były następujące ustalenia i wnioski.

Powód jest recydywistą penitencjarnym, przestępstw dopuszczał się już jako nieletni. Odbywał karę pozbawienia wolności za przestępstwa kradzieży, włamania, rozboje w następujących jednostkach penitencjarnych: A. Ś. w O., Z. K. w S., Z. K. w W. oraz Z. K. we W.. Powód kolejne przestępstwa popełniał w okresie próby, rażąco naruszał prawo i zasady współżycia społecznego.

Powód został skierowany do odbywania kary w systemie zwykłym wz. k. typu zamkniętego dla recydywistów penitencjarnych. Do dnia 10 sierpnia 2011 r. odbywał karę w z. k. typu zamkniętego. W dniu 10 sierpnia 2011 r. skierowano powoda do odbywania kary wz. k. typu półotwartego, dla recydywistów penitencjarnych w systemie programowego oddziaływania, gdzie cele mieszkalne są otwarte w porze dziennej.

W Z. K. w S. powód przebywał w okresie od 19.03.2003 r. do dnia 10.06.2003 r.

W A. Ś. w O. powód przebywał w okresie od 13.02.2008 r. do 19.03.2008 r. Podczas pobytu w AŚ w O. powód przebywał w warunkach przeludnienia przez okres 20 dni w okresie od 29.02.2008 r. do 19.03.2008 r. Wówczas pojemność celi została przekroczona o 1 osobę.

W Z. K. w W. powód przebywał w okresie od 20.03.2008 r. do 3.02.2010 r. w tym w warunkach przeludnienia w okresie od 29.01.2010 r. do 3.02.2010 r. tj. 6 dni oraz w okresie od 20.03.2008 r. do 21 grudnia 2009 r. tj. 281 dni.

Podczas pobytu w Z. K. we W. powód przebywał w 2008 r. i 2010 r. w celach przeludnionych w okresie od 2.02.2008 r. do 10.02.2008 r. tj. 8 dni. Wówczas pojemność celi została przekroczona o 1 osobę. W dniu 11.02.2008 r. powód przebywał w celi 229 (3 - osobowej o pow. 8,60 m⁽²⁾, w tym dniu w celi przebywało 3 osadzonych), a w dniu 12.02.2008 r. został przewieziony do A. Ś. w O.. Następnie powód przebywał w ZK W.. Od 3.02.2010 r. do 26.08.2011 r. powód

przebywał w celach spełniających normę 3 m⁽²⁾. Na dzień 11.01.2010 r. oraz na dzień 18.01.2010 r. żaden z osadzonych nie przebywał w celi o powierzchni mniejszej aniżeli 3 m⁽²⁾.

W okresie od 7 lutego 2008 r. do 21 grudnia 2009 r. powód przebywał w celach przeludnionych.

Zjawisko przeludnienia z. k. i. a. ś. jest problemem ogólnopolskim.

Na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w z. k. i. a. ś. każda cela w Z. K. we W. wyposażona jest w podstawowe wyposażenie: łóżko koszarowe (odpowiednio do ilości osadzonych w celi), wkład do łóżka (według potrzeb), stół więzienny (mały na dwie osoby, duży na cztery), szafka więzienna mała (na dwie osoby) lub duża (na cztery osoby) taboret więzienny (po jednym dla każdego osadzonego), stolik lub półka pod telewizor (jedna sztuka na celę), lustro (po jednym na celę), półka na przybory toaletowe (po jednej na celę), miska plastikowa do prania ręcznego (jedna na czterech osadzonych, okres używalności-do zużycia), wiadro plastikowe na śmieci (jedno na celę, okres używalności- do zużycia), szczotka zmiotka i szufelka (jeden komplet na celę, okres używalności- do zużycia), szczotka klozetowa (jedna sztuka na celę, okres używalności- do zużycia).

W ZK we W. osadzeni otrzymują raz w miesiącu następujące środki higieny osobistej: mydło toaletowe -100 g, papier toaletowy -1 rolkę, nożyk do golenia -1 sztukę, proszek do prania - 200g, pastę do zębów (1 tubkę) oraz krem do golenia. Systematycznie raz na dwa miesiące wydawane - są także środki do utrzymania czystości w celach mieszkalnych. Od stycznia 2008 r. wydawane są: płyn do mycia naczyń, a od marca 2008 r. płyn do mycia podłogi. Zabiegi dezynsekcji i deratyzacji (...) przeprowadza wyspecjalizowana firma raz na kwartał, raz w tygodniu przeprowadza się zabiegi dezynfekcji urządzeń sanitarnych.

Cele w ZK W. są oświetlane za pomocą żarówek o mocy 100 W, natomiast do oświetlenia kącika sanitarno - toaletowego jest zastosowana pojedyncza oprawa wyposażona w żarówkę o mocy 60 W.

O liczbie osadzonych w z. k. informowany jest raz w tygodniu Dyrektor (...) w Poznaniu oraz sędzia penitencjarny. Zawiadomienie jest zawiadomieniem ogólnym, w którym pozwany informuje Sąd o ilości osadzonych przebywających w danym miesiącu w celach, w których powierzchnia na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m⁽²⁾.

Po raz pierwszy w pozwanym z. k. odnotowano fakt przeludnienia w dniu 29 grudnia 2000 r., o czym zgodnie z art. 248 § 1 k.k. w pisemnie poinformowano sędziego penitencjarnego Sądu Okręgowego Wydział V Penitencjarny w Poznaniu.

W celu zmniejszenia występującego przeludnienia podjęto czynności mające na celu przystosowanie pomieszczeń niewliczonych do pojemności zakładu do wymogów cel mieszkalnych.

Posiłki w ZK we W. wydawane są zgodnie z przepisami Zarządzenia nr (...) Dyrektora (...) dnia 6.09.2010 r. w sprawie gospodarki żywnościowej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2.09.2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w z. k. i. a. ś., w których określona została m.in. norma żywienia oraz forma jego podawania. Każdorazowo ze wszystkich przygotowywanych w kuchni potraw lekarz lub upoważniony przez niego pracownik pobiera próbki smakowe w celu kontroli wartości smakowych potraw oraz ich jakości pod względem zdrowotnym.

W trakcie pobytu w ZK W. powód zgłaszał dolegliwości związane z układem oddechowym, w związku z czym w dniu 22 lutego 2010 r. był konsultowany przez specjalistę pulmonologa, który zalecił mu leczenie farmakologiczne. Powód od około 6 lat leczy się na astmę oskrzelową i pomimo przeciwwskazań medycznych pali tytoń. Powód był również konsultowany okulistycznie w dniu 2 lutego 2011 r. i przepisano mu okulary korekcyjne. Podczas pobytu w ZK we W. powód był przyjmowany przez lekarzy specjalistów i w ambulatorium. Uczęszczał również na wizyty do stomatologa, gdzie został zaopatrzony w protezę zębową.

Podczas pobytu powoda w ZK W. w celach, w których przebywał były pluskwy, jednakże systematycznie je tępono przez specjalistyczne firmy.

W ZK we W. powód był zatrudniony jako pomoc kuchenna, fryzjer, porządkowy wydający posiłki.

W dniu 4 stycznia 2007 r. powód odbył konsultację psychologiczną w trakcie której podał, że nie chce przebywać w celi z grypsującymi. W 2010 r. i 2011 r. powód utrzymywał kontakt z matką, sporadycznie korzystał z biblioteki, był dobrze dostosowany do warunków izolacji penitencjarnej. Czas wolny spędzał najczęściej na zajęciach własnych w celi mieszkalnej.

Powód w okresie młodzieńczym i w początkowym okresie odbywania kary pozbawienia wolności leczył się psychiatrycznie z powodu problemów z kontrolą emocji oraz skłonności do autoagresji. Ostatnie nieregulaminowe zachowanie powoda miało miejsce w kwietniu 2008 r. i od tego czasu zmienił swoje zachowanie. Powód ma tendencję do działań impulsywnych bez przewidywania konsekwencji tych działań, do zmienności nastroju, skłonność do wybuchów emocjonalnych. Powód był 8 razy karany dyscyplinarnie, głównie za przekroczenia związane z nieregulaminowym zachowaniem wobec przełożonych i nawiązywaniem nielegalnych kontaktów, natomiast za wyróżniające zachowanie przyznano mu 33 nagrody regulaminowe.

Na powodzie ciąży obowiązek alimentacyjny wobec synów z jego związku z konkubiną. Powód ma zadłużenie w wysokości około 30.000 zł. W trakcie przebywania w jednostkach penitencjarnych powód nie był uczestnikiem nieformalnych podkultur przestępczych. W projektach ocen okresowych wychowawca stwierdził, że powód zgodnie układa współżycie ze współosadzonymi w celi mieszkalnej.

W AŚ w O. informowano sędziego penitencjarnego o istniejącym w tej jednostce penitencjarnej zjawisku przeludnienia

Podczas pobytu w ZK w W. w styczniu 2010 r. ukończył zasadniczą szkołę zawodową zdobywając zawód mechanika montera. W ZK w W. powód został poddany badaniu na obecność p. ciała anty HCV - wynik ujemny. W 2004 r. powód nie wyraził zgody na pobranie krwi do badań na obecność wirusa HIV.

W ZK w W. cele są systematycznie remontowane, we wszystkich celach dwuosobowych kąpiki sanitarne są osłonięte kotarą, a podłoga jest kafłowa, w celach większych aniżeli 2 - osobowe kąpiki sanitarne są murowane, wymagają remontu i odmalowania. W ZK w W. skazani mogą korzystać ze świetlicy wyposażonej w sprzęt do ćwiczeń, a także z biblioteki i łaźni. W ww. jednostce penitencjarnej zapewnia się kąpiel raz w tygodniu, skazali zatrudnieni mają prawo do codziennej kąpieli. W ZK w W. skazali otrzymują trzy posiłki dziennie. Pomieszczenia kuchenne spełniają wszystkie wymagania. Skazani mogą też korzystać z zajęć kulturalno - oświatowych i sportowych, kół zainteresowań, a także ze spacerów. Powód korzystał z dostępnych form zajęć KO na terenie jednostki.

W ZK w W. przeprowadzane są okresowe kontrole przewodów kominowych.

W dniu 9 sierpnia 2012 r. powód został zwolniony z odbywania kary pozbawienia wolności z A. Ś.w K. z uwagi na warunkowe przedterminowe zwolnienie.

W świetle dokonanych ustaleń, w ocenie Sądu Okręgowego, nie budziło żadnych wątpliwości, że powód przez okres prawie dwóch lat (23 miesiące) odbywał karę pozbawienia wolności, w pomieszczeniach o powierzchni mniejszej niż wynikająca z ustawy - 3 m⁽²⁾. Taka sytuacja niewątpliwie stanowiła niehumanitarne traktowanie i prowadziła do naruszenia jego godności, a działanie pozwanej nosiło znamiona bezprawności. Pozwany nie wykazał bowiem, że działał w ramach uprawnień, przyznanych mu w art. 248 § 1 k.k.w. Umieszczenie skazanego w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m⁽²⁾(art. 110 § 2 k.k.w.), powinno mieć oparcie w stosownym zarządzeniu dyrektora z. k., czyli w wewnętrzzakładowym akcie normatywnym o charakterze ogólnym. Pozwany odnośnie do pobytu powoda w przeludnionych celach w okresie od 7 lutego 2008 r. do 21 grudnia 2009 r. nie wykazał, że umieszczając powoda w celi o powierzchni mniejszej aniżeli 3 m⁽²⁾ działał w ramach przyznanych mu

w przepisie uprawnień. Odmienna sytuacja miała miejsce tylko w przypadku pobytu powoda w celach przeludnionych w Z. K. w W. w okresie od 29 stycznia 2010 r. do 3 lutego 2010 r., kiedy to Dyrektor w/w jednostki wydał decyzję z dnia 1 lutego 2010 r. zmienioną decyzją z dnia 3 lutego 2010 r. o umieszczeniu powoda na podstawie art. 110 § 2e k.k.w. Decyzja oraz wskazane w niej podstawy jej wydania odpowiadały ustawowym przesłankom.

Naruszenie godności człowieka z natury rzeczy rodzi u niego negatywne przeżycia psychiczne. Doznanie przez powoda krzywdy w związku z osadzeniem w celach przeludnionych było więc oczywiste. Także istnienie normalnego związku przyczynowego (art. 361 § 1 k.c.) pomiędzy bezprawnym i zawinionym zachowaniem pozwanego a naruszeniem godności osobistej powoda i odniesioną przez niego z tego tytułu krzywdą było niewątpliwe.

Mając to na uwadze Sąd Okręgowy uznał, że w sprawie zachodziły wszystkie przesłanki odpowiedzialności pozwanego za krzywdę powoda (art. 448 k.c.).

W ocenie Sądu właściwą rekompensatą za krzywdę odniesioną przez powoda będzie zadośćuczynienie w kwocie 2.300 zł za około dwa lata osadzenia w warunkach przeludnienia (23 miesiące x 100 zł za 1 m-c przebywania w warunkach przeludnienia). W ocenie Sądu, zasądzona kwota jest kwotą wyważoną, która rekompensuje powodowi naruszenie jego dóbr osobistych, w stopniu przekraczającym naruszenie tych dóbr dopuszczalne przez prawo w związku z odbywaniem kary pozbawienia wolności.

Jeśli chodzi o pozostałe zarzuty powoda (tj. utrudnianie powodowi utrzymania higieny, a także brak należytego wyposażenia cel, nieodpowiednie wyżywienie, brak zajęć kulturalno - oświatowych, umieszczanie w celach osób o różnym stopniu demoralizacji, niewłaściwa opieka medyczna), to w ocenie Sądu powód w żaden sposób nie skonkretyzował tych twierdzeń, jak i nie zostały one wykazane.

Za uzasadniony Sąd Okręgowy uznał zgłoszony przez pozwanego na podstawie art. 442¹ § 1 k.c. zarzut przedawnienia części roszczenia powoda, za okres trzech lat przed wniesieniem pozwu tj. za okres przed 7 lutego 2008 r.

O odsetkach Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 k.c. zasądzając je od dnia wydania orzeczenia. W pozostałym zakresie Sąd Okręgowy powództwo oddalił.

W ocenie Sadu Okręgowemu zasądzeniu zadośćuczynienia na rzecz powoda nie sprzeciwia się treść art. 5 k.c. albowiem żadne zasady współżycia społecznego nie mogą usprawiedliwiać wykonanie kary pozbawienia wolności w sposób sprzeczny z prawem, godząc zarazem w dobra osobiste skazanego, a niewątpliwe umieszczenie w celach o powierzchni mniejszych niż 3 m² narusza dobra osobiste w postaci godności (art. 23 k.c.).

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 102 k.p.c. Sąd uznał, że zasady słuszości przemawiają za nieobciążeniem powoda kosztami procesu. Sytuacja materialna powoda jest trudna, ale przede wszystkim obciążenie go kosztami procesu pozbawiłoby go zupełnie uzyskanego zadośćuczynienia. W ocenie Sądu za zwolnieniem powoda z obowiązku poniesienia kosztów w niniejszej sprawie przemawia fakt, że powód w przedmiotowej sprawie uzyskał na mocy prawomocnego postanowienia zwolnienie od kosztów sądowych, przebywał w jednostkach penitencjarnych, nie posiada wartościowych przedmiotów majątkowych oraz ciężą na nim dotychczas niespełnione zobowiązania o charakterze alimentacyjnym na rzecz małoletnich synów, które należy traktować priorytetowo.

Sąd oddalił wniosek powoda o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności, albowiem w sprawie nie zaistniały przesłanki nakładające na Sąd orzeczenie takiego rygoru z urzędu (art. 333 § 1 k.p.c.), a także powód nie wykazał, aby opóźnienie uniemożliwiało lub znacznie utrudniało wykonanie wyroku albo narażało go na szkodę (art. 333 § 3 k.p.c.).

Sąd zasądził od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Poznaniu na rzecz adwokata J. L. kwotę 8.856 zł tytułem wynagrodzenia zwiększonego o kwotę podatku VAT za pomoc prawną udzieloną powodowi z urzędu.

Apelację od wyroku wniósł pozwany zaskarżając go w części tj. co do pkt 1 i 4 w zakresie zasądzonej od pozwanego Skarbu Państwa - Dyrektora (...)w O., Dyrektora (...)w W. oraz Dyrektora (...)we W. na rzecz powoda kwotę 2.300 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 31 października 2011 r. do dnia zapłaty, oraz nie obciążania powoda kosztami procesu. Pozwany zarzucał rozstrzygnięciu naruszenie prawa materialnego i procesowego tj.:

- art. 321 § 1 k.p.c. poprzez zasądzenie na rzecz powoda odsetek ustawowych,
- art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 229 k.p.c. poprzez dowolne uznanie przez Sąd I instancji zasadności zarzutów powoda odnośnie przebywania powoda w celach niespełniających wymogów z art. 110 § 2 k.k.w, w szczególności w zakresie powierzchni celi, kwestii rozwiązania umiejscowienia kącika sanitarnego, ciepłej wody w celi oraz warunków higieniczno-sanitarnych cel, obecności w celach pluskiew, wadliwej opieki medycznej, złej opieki psychologicznej, słabej jakości posiłków oraz umieszczania powoda w jednej celi z osobami zakażonymi HIV i HCV,
- art. 100 k.p.c. w zw. z art. 102 k.p.c. poprzez nierozdzielnie stosunkowe kosztów procesu pomiędzy stronami bądź zasądzenie ich w całości na rzecz pozwanego,
- art. 481 § 1 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie tj. zasądzenie odsetek ustawowych na rzecz powoda pomimo braku żądania powoda w tymże zakresie,
- art. 23 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c., poprzez uznanie naruszenia przez pozwanego dóbr osobistych powoda pomimo, że powód jest recydywistą penitencjarnym, co wskazuje na jego wiedzę o warunkach pobytu w jednostkach penitencjarnych i na wolę ciągłego przebywania w warunkach bytowych stworzonych przez pozwanego,
- art. 23 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c., poprzez uznanie naruszenia dobra osobistego powoda w postaci godności i prawa do intymności, w sytuacji gdy poza krótkotrwałym okresowym przeludnieniem celi w ZK we W., ZK w W. i w AŚ w O. W.. powód miał zapewnione warunki socjalno-bytowe przewidziane standardami wynikającymi z kodeksu karnego wykonawczego oraz przepisów wykonawczych do tegoż kodeksu, w tym miał własne miejsce do spania i oddzielony kącik sanitarny,
- art. 23 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. poprzez uznanie naruszenia dobra osobistego powoda w postaci godności, w sytuacji gdy pobyt powoda w przeludnionej celi wynosił w ZK we W., ZK w W. i w AS w O. W.. zaledwie 32 dni z łącznego okresu 2008 r. - 2012 r. objętego pozwem,
- art. 24 § 1 k.c., poprzez stwierdzenie bezprawnego naruszenia dóbr osobistych powoda, podczas gdy jedynie sąd penitencjarny jest uprawniony do stwierdzenia legalności czy prawidłowości wykonywania kary pozbawienia wolności,
- art. 248 § 1 k.k.w. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 6 grudnia 2009 r. w zw. z art. 34 § 1 k.k.w., poprzez uznanie bezprawności zachowania pozwanego, pomimo, że pozwany zawiadamiał Sąd penitencjarny o okresowo występującym przeludnieniu w celach, a sędzia penitencjarny nigdy nie uchylił powyższej czynności pozwanego,
- art. 361 § 2 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez uznanie, że powód poniósł krzywdę w wyniku zachowania pozwanego,
- art. 448 k.c. w zw. z art. 363 § 1 k.c., przez nieuwzględnienie przy miarkowaniu wysokości zadośćuczynienia okoliczności podejmowania pracy zarobkowej oraz nauki w szkole przez powoda podczas odbywania kary pozbawienia wolności,
- art. 5 k.c. poprzez niezastosowanie, pomimo, że żądanie powoda stanowi nadużycie prawa podmiotowego, w sytuacji gdy powód wielokrotnie przebywając w warunkach izolacji więziennej wiedział o warunkach pobytu w więzieniu.

Wskazując na te zarzuty pozwany wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części tj. w zakresie pkt 1 i 4 i oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, ewentualnie uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, w każdym zaś przypadku wniósł o zasądzenie od powoda zwrotu kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa według norm przepisanych.

Powód wniósł o oddalenie apelacji pozwanego oraz o zasądzenie od pozwanego na jego rzecz zwrotu kosztów procesu oraz wniósł o przyznanie kosztów udzielonej z urzędu pomocy prawnej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Po ponownym rozpoznaniu sprawy w granicach apelacji Sąd odwoławczy uznał, że zasługiwała ona na częściowe uwzględnienie, jeżeli chodzi o zarzut naruszenia art. 321 k.p.c. Sąd I instancji orzekł ponad żądanie zasądzając na rzecz powoda odsetki od przysądzonego mu roszczenia głównego, gdyż takie roszczenie odsetkowe w toku procesu nie było w ogóle zgłoszone. Zatem w tym zakresie wydanie orzeczenia okazało się niedopuszczalne z uwagi na brak żądania. Wobec tego Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 355 § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok w punkcie 1 w części zasądzającej od pozwanego na rzecz powoda odsetki ustawowe od kwoty 2.300 zł za okres od dnia 31 października 2011 r. do dnia zapłaty i w tym zakresie postępowanie umorzył (pkt 1 wyroku).

Natomiast w pozostałym zakresie apelacja okazała się nieuzasadniona. Sąd Apelacyjny za własne przyjął ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Okręgowy i podzielił wyprowadzone wnioski. Ocena materiału dowodowego w świetle treści art. 233 k.p.c. nie nasuwała żadnych zastrzeżeń, została ona dokonana w oparciu o wszechstronnie przeanalizowany, oceniony zgodnie z zasadami wiedzy, logiki i doświadczenia życiowego materiał dowodowy, a apelujący nie wykazał by tak ujęte kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów zostały przez Sąd ten naruszone, prowadząc do ustaleń niezgodnych z materiałem dowodowym.

Wbrew twierdzeniom apelującego ciężar dowodu, że warunki w z. k. odpowiadały obowiązującym normom i nie doszło do naruszenia dóbr osobistych, spoczywa na pozwanym zgodnie z art. 6 k.c. w związku z art. 24 k.c. (wyrok SN z dnia 28 lutego 2007 r., V CSK 431/06, OSNC 2008/1/13). Natomiast na powodzie spoczywał obowiązek udowodnienia, jedynie naruszenia dobra osobistego, co powód uczynił, a przy domniemaniu bezprawności takiego naruszenia nie musiał wykazać niczego więcej.

Sąd Okręgowy nie naruszył przepisów postępowania ustalając, że powód przez okres 23 miesięcy przebywał w warunkach przeludnienia. Co prawda w tym zakresie nie było dokumentów wykazujących, że powód w takich warunkach przebywał. Jednak Sąd miał pełne prawo wyprowadzić takie ustalenia z całokształtu innych ustaleń w sprawie, a także zachowania się pozwanego w procesie. Sprawy z powództw osób pozbawionych wolności przeciwko Skarbowi Państwa związane z warunkami odbywania kary są specyficzne jeżeli chodzi o możliwości dokonywania ustaleń i inicjatywę dowodową. Wszelkimi dokumentami dysponuje strona pozwana. Nie można zatem stawiać stronie powodowej zarzutu, że nie udowodniła min takich okoliczności jak: jakie dokładnie cele zajmowała i jak długo, ile osób znajdowało się w danych celach. Tymi danymi dysponuje pozwany. Zatem słusznie Sąd I instancji wbrew pogładowi apelującego, zobowiązał właśnie stronę pozwaną do przedstawienia dokumentów na tę okoliczność. Zresztą powód zaoferował dowody na tę okoliczność, tylko, że w sposób ogólny. Powód np. domagał się i próbował wykazać te okoliczności poprzez przesłuchanie osób zajmujących określone funkcje w systemie wykonywania kary, ale nie miał możliwości ustalenia ich dokładnych danych personalnych. Sąd wezwał pozwanego do podania tych informacji, ale pozwany się od tego uchylił, a jednocześnie przyznał, że w tym okresie za który powód domagał się określonych roszczeń, na terenie całego kraju panowało przeludnienie jeżeli chodzi o warunki odbywania kary. W tej sytuacji Sąd Okręgowy mając na względzie z jednej strony to przyznanie, jakkolwiek co prawda o charakterze ogólnym, ale jednocześnie odnoszące się również do powoda, a z drugiej strony niewykonanie nałożonego przez Sąd obowiązku, mógł wyprowadzić niekorzystne dla pozwanego wnioski, jeżeli chodzi o ustalenie stanu faktycznego. Zresztą część zarzutów apelacji odnosi się do okoliczności przesądzonych przez Sąd na korzyść pozwanego, albowiem sąd oprócz

zarzutów przeludnienia nie podzielił innych zarzutów strony powodowej. Zatem znaczna część apelacji pozwanej mija się z rozstrzygnięciem Sądu.

Nie sposób podzielić stanowiska apelującego, że nie naruszył on prawa, umieszczając powoda przez okres około dwóch lat w celach nie zapewniających normatywnego minimum powierzchni mieszkalnej (3 m² na jednego osadzonego), wynikającego z przepisu art. 110 § 2 zd. 1 k.k.w.

Nie może ulegać wątpliwości, że permanentne zmuszanie osadzonego do przebywania w takich warunkach prowadzi do naruszenia przysługującego mu prawa do godnego traktowania w okresie odbywania kary (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2007r. w spr. V CSK 431/06, OSNC, z. 1 z 2008r, poz. 13).

W realiach rozpoznawanej sprawy naruszona została zatem godność osobista powoda, należąca do katalogu dóbr, o jakich mowa w art. 23 k.c.

Pozwany nie obalił też działającego na rzecz powoda domniemania bezprawności naruszenia jego dóbr osobistych (art. 24 § 1 zd. 1 in fine kc).

Nie jest wystarczające powoływanie się w tym zakresie na trudności obiektywne, dotyczące stanu infrastruktury więziennictwa w całym kraju.

Przepis art. 110 § 2 k.k.w. gwarantuje minimalne warunki bytowe, jakie powinni mieć więźniowie. Należy zwrócić uwagę, że ustawowo przewidziane minimum powierzchni na 1 więźnia - 3 m⁽²⁾ jest jednym z najniższych w Europie. I tak przykładowo wynosi ono: w Austrii - 6 m⁽²⁾, w Belgii - 9 m⁽²⁾, w Bośni i Hercegowinie - 4 m⁽²⁾, na Cyprze - 9,5 m⁽²⁾, w Czechach - 3,5 m⁽²⁾, w Danii - 6-7 m⁽²⁾, w Finlandii - 7 m⁽²⁾, w Grecji - 10 m⁽²⁾, w Hiszpanii - 6 m⁽²⁾, w Holandii - 10 m⁽²⁾, w Irlandii - 6-10 m⁽²⁾, w Islandii - 6-10 m⁽²⁾, w Niemczech - 7 m⁽²⁾, w Norwegii - 6-10 m⁽²⁾, w Portugalii - 7 m⁽²⁾, w Turcji - 8-9 m⁽²⁾, we Włoszech - 9 m⁽²⁾, w Rumunii - 6 m⁽²⁾, w Chorwacji - 8 m⁽²⁾, w Bułgarii - 6 m⁽²⁾ (zob. S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2001, s. 306-307; R. Walmsley Further developments in the prison systems of central and eastern Europe - achievements, problems and objectives, Helsinki 2003, s. 15 -za uzasadnieniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 26 maja 2008 r., SK 25/07, OTK-A 2008/4/62). Europejski Komitet Zapobiegania Torturom po przeprowadzeniu w latach 1996, 2000, 2004 wizytacji w polskich z. k. i. a. ś. stale zaleca, by powierzchnia celi mieszkalnej przypadająca na więźnia wynosiła co najmniej 4 m⁽²⁾.

Również w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka utrwaliła się taka wykładnia art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zgodnie z którą zapewnienie osobie pozbawionej wolności powierzchni „mieszkalnej” na poziomie 3 m² jest absolutnie minimalnym standardem, odstąpienia od którego nie usprawiedliwiają obiektywne trudności, wynikające z niedomogów infrastruktury penitencjarnej bądź trudności

z jej sfinansowaniem (por. dobitne w tym przedmiocie stanowisko wyrażone np. w wyroku z dnia 22 października 2009r w spr. 17885/04, LEX nr 523324).

Artykuł 248 k.k.w. został umieszczony w przepisach przejściowych. Wraz z aktami wydanymi na jego podstawie tworzy lex specialis wobec art. 110 § 2 k.k.w. Normuje więc sytuację szczególną, która powinna mieć zastosowanie jedynie wówczas, gdy trzeba odstąpić od reguły. Dyrektor z. k. (.) winien więc restrykcyjnie przestrzegać zasad pozwalających na osadzenie więźnia w celi, w której powierzchnia jest mniejsza od minimalnej. Pozwany tylko w przypadku pobytu powoda w celach przeludnionych w Z. K. w W. w okresie od 29 stycznia 2010 r. do 3 lutego 2010 r. przedstawił decyzję dyrektora w/w jednostki penitencjarnej z dnia 1 lutego 2010 r. zmienioną decyzją z dnia 3 lutego 2010 r. o umieszczeniu powoda na podstawie art. 110 § 2e k.k.w. Nie przedstawił natomiast innych wymaganych zarządzeń Dyrektora o osadzeniu powoda w celach przeludnionych na czas określony. Zbiorcza informacja o fakcie przeludnienia nie spełnia wymagań przepisu art. 248 § 1 k.k.w., nie daje bowiem Sądowi Penitencjarnemu możliwości oceny, czy

wobec poszczególnych więźniów przestrzegana jest zasada umieszczania w celi przeludnionej wyłącznie na pewien, z góry określony czas.

Nie można także zaakceptować argumentacji, odwołującej się do tzw. przyczyn obiektywnych, w szczególności zestawiającej obowiązki Państwa w zakresie zapewnienia godnego odbywania kary pozbawienia wolności z zabezpieczaniem innych ważnych potrzeb społecznych.

Powód domagał się jedynie respektowania zasad wykonywania kary pozbawienia wolności, które wynikają z przyjęcia przez Polskę norm i standardów prawa europejskiego, dotyczących podstawowych praw człowieka.

Zostały one implementowane do krajowego prawa penitencjarnego już kilkanaście lat temu, co dawało dostateczny okres czasu na dostosowanie do nich polityki karania bądź na przygotowanie odpowiedniej infrastruktury penitencjarnej.

Złamanie bezwzględnie obowiązującej normy pozwala na przypisanie pozwanemu Skarbowi Państwa winy, co uzasadnia prawo poszkodowanego do zasądzenia na jego rzecz zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. (por. uzasadnienie w/w wyroku z dnia z dnia 28 lutego 2007 r. w spr. V CSK 431/06).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, mając na uwadze okres przebywania powoda w przeludnionych celach, który wynosił łącznie 23 miesiące jako naruszenie jego godności i prawa do intymności zasądzenie zadośćuczynienia w kwocie 2.300 zł nie można uznać za wygórowane i nieadekwatne do stopnia naruszenia dóbr osobistych.

W sprawie nie miał zastosowania art. 5 k.c. poprzez uznanie, że zgłoszenie przez powoda roszczenie stanowi nadużycie prawa podmiotowego albowiem oznaczałoby to sankcjonowanie nagannego postępowania pozwanego i w rezultacie uznanie takiego postępowania za zgodne z zasadami współżycia społecznego.

W sprawie nie został również naruszony 100 k.p.c. poprzez nierozdzielenie stosunkowe kosztów procesu pomiędzy stronami. Sytuacja materialna powoda jak i fakt, że w przypadku obciążenia go kosztami zastępstwa procesowego strony pozwanej w żaden sposób nie odczułby pozytywnych konsekwencji zapadłego wobec siebie orzeczenia uzasadniała zastosowanie art. 102 k.p.c.

Wobec tego Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. w pozostałym zakresie oddalił apelację pozwanego jako bezzasadną (pkt 2 wyroku).

Z uwagi na częściowe uwzględnienie apelacji Sąd odwoławczy na podstawie art. 100 k.p.c. koszty postępowania apelacyjnego między stronami wzajemnie zniósł (pkt 3 wyroku).

O wynagrodzeniu należnym adwokatowi reprezentującemu powoda z urzędu w postępowaniu apelacyjnym orzeczono (pkt 4 wyroku) na podstawie art. 29 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o adwokaturze (tj. Dz. U. z 2002 r., nr 123, poz. 1058 ze zm.) a także § 19 w zw. z § 13 ust. 1 pkt. 2 w zw. z § 2 ust. 1 - 3 i § 11 ust. 1 pkt. 25 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. nr 163, poz. 1348 ze zm.).

Mariola Głowacka Krzysztof Józefowicz Bogdan Wysocki